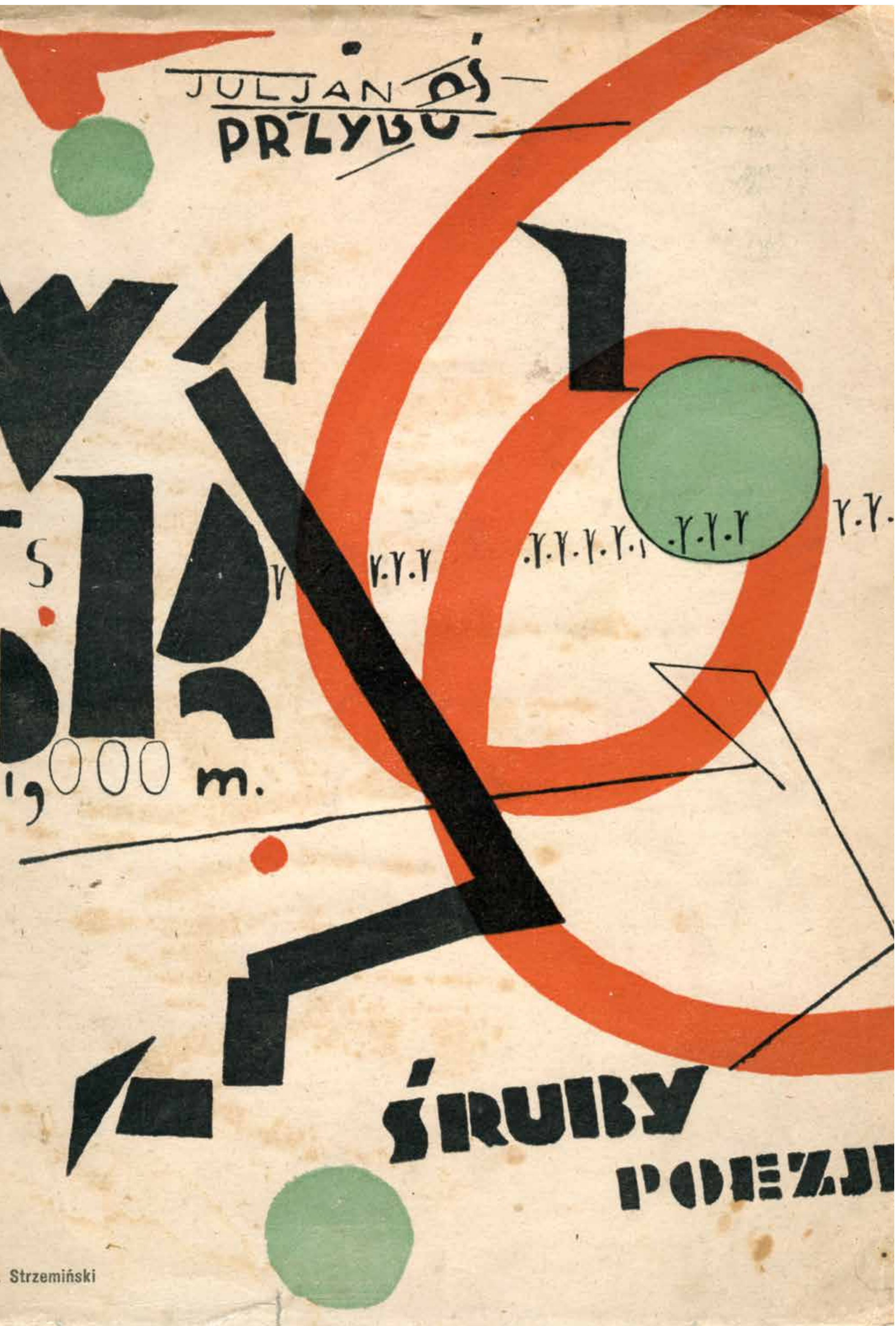

Moderna Museets Vänner

Pris: 75kr

FRITT FÖR MEDLEMMAR I MODERNA MUSEETS VÄNNER

NO 1 2018

Strzemiński

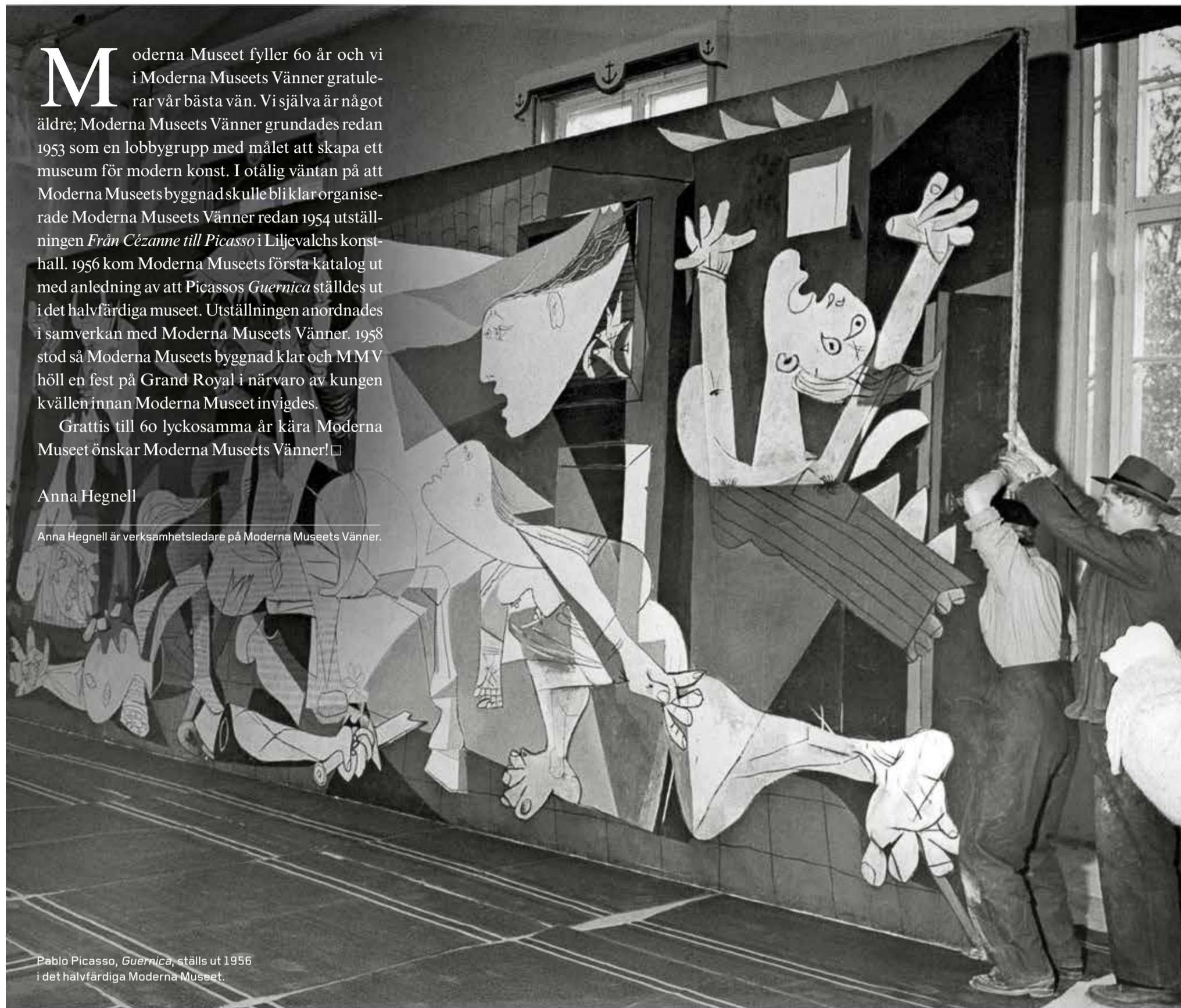
Stark vänskap gav avgörande resultat!

Moderna Museet fyller 60 år och vi i Moderna Museets Vänner gratulerar vår bästa vän. Vi själva är något äldre; Moderna Museets Vänner grundades redan 1953 som en lobbygrupp med målet att skapa ett museum för modern konst. I otålig väntan på att Moderna Museets byggnad skulle bli klar organiserade Moderna Museets Vänner redan 1954 utställningen *Från Cézanne till Picasso* i Liljevalchs konsthall. 1956 kom Moderna Museets första katalog ut med anledning av att Picassos *Guernica* ställdes ut i det halvfärdiga museet. Utställningen anordnades i samverkan med Moderna Museets Vänner. 1958 stod så Moderna Museets byggnad klar och MMV höll en fest på Grand Royal i närvaro av kungen kvällen innan Moderna Museet invigdes.

Grattis till 60 lyckosamma år kära Moderna Museet önskar Moderna Museets Vänner! □

Anna Hegnell

Anna Hegnell är verksamhetsledare på Moderna Museets Vänner.

Pablo Picasso, *Guernica*, ställs ut 1956 i det halvfärdiga Moderna Museet.

Vändonation i samlingen

Johanna Gustafsson Fürst,
Win-Win, 2015
Foto: Lars Arned

Moderna Museets Vänner har donerat verket *Win-Win* av 2017 års skulpturpristagare Johanna Gustafsson Fürst till Moderna Museets samling. Tack alla medlemmar som gjorde donationen möjlig. Skulpturpristagare Johanna Gustafsson Fürst berättar själv om verket:

Ett konstverk är alltid många olika saker samtidigt men det jag särskilt tänkte på under perioden Win-Win kom till var just begreppet win-win. Det är egentligen en bra grej – båda parter i en uppgörelse ska bli nöjda. Men vad händer när vi börjar använda en sådan term i dagligt tal? Ett begrepp går från att vara en idé om en lyckad affärsuppgörelse till att vi vill uppnå win-win i vardagslivet? Vad händer när vi börjar tänka att våra relationer måste vara i ständig balans?

Det är en obehaglig utveckling och jag ville flytta in den i ett verk och på så sätt "frysa" fast det och göra det till en museal artefakt. Jag föreställer mig att det kanske fungerar som en besvärjelse som skyndar på att ett ord utgår? Kanske vi i framtiden tänker tillbaka på den idiotiska tiden när ordet win-win användes slentrianmässigt i våra vardagsliv? funderar Johanna Gustafsson Fürst. □

Anna Hegnell

Anna Hegnell är verksamhetsledare på Moderna Museets Vänner.

- 2 Stark vänskap gav avgörande resultat!
Anna Hegnell
Vändonation i samlingen
Anna Hegnell
- 3 Kära Vänner!
Lena Josefsson
- 4 Kobro & Strzemiński:
Ny konst i turbulenta tider
Iris Müller-Westermann
- 6 Res med oss till legendariska
fotofestivalen i Arles
- 8 Art et Liberté –
uttryck i ständig förändring
Olga Krzeszowiec Malmsten
- 10 Betydelsen av det konkreta
Clara Lee Lundberg
- 15 OEI #79
Jonas (J) Magnusson & Cecilia Grönberg
- 16 Rafael Moneo och det nya
Moderna Museet
Olle Granath
- 19 Amandas boktips
- 20 Tisdagsklubben
- 21 Program Stockholm / Malmö
- 23 Vimmel Manipulera världen
- 24 Vernissageinbjudningar

Lena Josefsson, ordförande i Moderna Museets Vänner.
Foto: Moderna Museet/Åsa Lundén

Kära Vänner!

Grattis – är väl ett härligt sätt att inleda ett nytt år med? I år firar nämligen Moderna Museet 60 år (Vänföreningen är som bekant faktiskt fem år äldre än museet) och museibygnaden på Skeppsholmen, ritad av den spanske arkitekten Rafael Moneo, fyller 20 år. Mycket att fira alltså och året inleds i sprakande härliga latinamerikanska toner. Utställningen *Concrete Matters* får vi stifta närmare bekantskap med den latinamerikanska konkretismen som idag i allra högsta grad inspirerar samtida latinamerikanska konstnärer. De som reste med MMV till Brasilien förrförra hösten har ju redan stiftat bekantskap med en del av de fantastiska verken. Merparten av verken i *Concrete Matters* kommer från den venezuelanska familjen Cisneros stora samling, men utställningen har också kompletterats med fina verk ur museets egen samling och ytterligare några inlånade verk. Cisneros har just donerat sin unika samling till MoMA i New York så det känns kul att vi här i Stockholm får ta del av konstverken innan de flyttar in i MoMA:s stora samling.

I höstas hade jag förmånen att besöka Cisneros fantastiska lägenhet i New York. Det var otroligt inspirerande att se en så personlig och tydlig samling. Den var hängd med stor omsorg och innehöll en del för mig nya konstnärer. Jag blev verkligen helt tagen av konstnären Gego som jag inte stött på förut. Det finns ett par verk av Gego med i *Concrete Matters* så det ska verkligen bli spännande att återse hennes verk. Som en intressant fotnot till den stora utställningen av latinamerikansk konkret konst så görs en fin liten presentation med några av de ledande svenska non-figurativa konstnärerna från samma period, bland andra Otto G Carlsund, Olle Bærtling och Eric H Olson.

Mycket vill ha mer heter det ju ibland och ja – varför inte mer latinamerikanskt? Strax innan *Concrete Matters* öppnar kommer vi också att kunna ta del av ett magnifikt verk av brasilianska Lygia Pape med en enorm mängd guldtrådar spända från golv till tak (se verket ta plats på sidorna 12–13). Här handlar det om att du som besökare har en central roll. Pape uttrycker att det är först när betraktaren interagerar och betraktar verket som det blir till. Lygia Pape lär ha sagt att konst är ett sätt att lära känna världen och det är onekligen livgivande att upptäcka och lära sig nya saker. Inte hade jag en aning om att det i Kairo på slutet av 1930-talet fanns en stark surrealistisk rörelse. I utställningen *Art et Liberté* kommer vi att kunna göra en djupdykning i konstnärskollektivet med samma namn och dess mångfasetterade arbete. Gruppen bestod av konstnärer, författare, intellektuella och politiskt aktiva som var verksamma i just Kairo 1938–48. Det känns otroligt inspirerande att museets kreativa intendent är ständigt är nyfikna och överraskar oss med spännande tankar och utställningar.

I Malmö lovar museichefen Iris Müller-Westermann oss en av de bäst bevarade hemligheterna i modernismens historia utanför Polen – en utställning med konstnärsparet Katarzyna Kobro och Władysław Strzemiński.

Kan man bli annat än nyfiken? □

Lena Josefsson

Lena Josefsson är ordförande för Moderna Museets Vänner.

Moderna Museets Vänner Årgång 60 NO1 2018

Ansvarig utgivare: Lena Josefsson
Redaktör: Johanna Broman
Biträdande redaktör: Anna Hegnell
Grafisk form: BankerWessel

Särskilt tack till Moderna Museet/Bildbyrån

För insänt material ansvaras ej
© Respektive upphovsman

Moderna Museets Vänner
Anna Hegnell
Box 163 82, 103 27 Stockholm
Tel 08-5202 3650
Plusgiro: 15 30 65-8
mmv@modernamuseet.se
modernamuseet.se/mmv
ISSN 1402-8875

Omslaget:
Bokomslag av Władysław Strzemiński
till Julian Przybos, *Screws. Poems*,
Zwrotnica: Krakow 1925
© Ewa Sapka-Pawliczak & Muzeum Sztuki in Łódź

Moderna Museets
Vänner

MODERNA MUSEET

Kobro & Strzemiński

Ny konst i turbulenta tider

Katarzyna Kobro och
Władysław Strzemiński, 1932
Foto: Okänd

Katarzyna Kobro,
Suspended construction,
[1921–22], rekonstruktion 1971–79
© Ewa Sapka-Pawliczak &
Muzeum Sztuki in Łódź

Moderna Museet Malmö ägnar våren 2018 åt en av de bäst bevarade hemligheterna i modernismens historia utanför Polen, nämligen visionärerna av en ny konst: Katarzyna Kobro och hennes make Władysław Strzemiński.

Text av Iris Müller-Westermann

Katarzyna Kobro och hennes make Władysław Strzemiński var verksamma från det sena 1910-talet till början på 1950-talet – först i Ryssland och sedan i Polen. Paret verk omfattar flera discipliner – skulptur, måleri, arkitektur samt industridesign och grafisk design. Med utställningen vill vi lyfta fram en i Sverige fortfarande okänd sida av den abstrakta konstens komplexa historia.

De båda verkade i en turbulent tid som präglades av såväl oktoberrevolutionen i Ryssland som första världskriget och sedermera andra världskriget samt de fasansfulla följder det fick för hela Europa. Både Kobros och Strzemińskis konstnärskap gav uttryck för progressiva idéer om hur konsten skulle vara en aktiv del i ett nytt samhälle.

Kobro och Strzemiński lärde känna varandra i Moskva där de studerade konst ungefär samtidigt som oktoberrevolutionen bröt ut. De kom i kontakt med radikala kretsar inom det ryska avantgardet, där konstens sociala dimension blev häftigt diskuterad. Medan konstruktivisterna, med Vladimir Tatlin och Aleksandr Rodtjenko i spetsen, ville att konsten skulle bidra till att formge ett nytt samhälle, argumenterade suprematisterna med Malevitj i spetsen för att konsten kunde tjäna samhället genom att undersöka konstens egen natur och att, genom konsten, erbjuda en transcendental upplevelse.

Paret gifte sig 1920 och lämnade Ryssland för Polen strax därefter, där konstklimatet blev alltmer restriktivt. Kopro och Strzemiński var väldigt aktiva i det polska konstlivet. De var flitiga debattörer och författade teoretiska texter om den nya konsten som ytterst skulle bidra till att forma ett nytt samhälle. De grundade tidskrifterna *Blok*, *a.r.*, *Praesens* och *Forma*.

I sina respektive konstnärskap undersökte Kopro och Strzemiński måleriet och skulpturens inboende egenskaper vilket ledde dem till skapandet av en radikal abstrakt konst som lämnade det subjektiva för att söka efter mesta möjliga renhet. Genom Kobros skulpturer och Strzemińskis måleri introducerade de tillsammans konceptet "Unismen", ett bidrag till utvecklingen av den abstrakta konsten med närhet till arkitekturen och med ett socialt visionärt engagemang. I Kobros konst skulle en skulptur inte vara ett objekt med en omslutande form, utan en form där det omgivande rummet skulle gå in och ut i ett konstant flöde. För Strzemiński var det viktigt att hans så kallade unistiska målningar inte följde en hierarki: det fanns ingen förgrund eller bakgrund och ingenting utanför tavlans begränsningar.

Utställningen på Moderna Museet Malmö visar stora delar av båda konstnärskapen. Utställningen är ett nära samarbete med Muzeum Sztuki i Łódź, ett museum Kopro och Strzemiński grundade för att sprida samtidskonsten i samhället. Detta visar tydligt deras sociala engagemang, och Muzeum Sztuki äger idag den största samlingen av båda konstnärerna. *Kopro & Strzemiński: Ny konst i turbulent tider* ramas in av verk från Moderna Museets ryska samling av

Tatlin och Rodtjenko, samt verk av Mondrian och Vantongerloo som var del av de Stijl-rörelsen med vilka Kopro och Strzemiński hade nära förbindelser på 1920- och 30-talet.

Utöver det inkluderar utställningen ett urval enastående verk av det europeiska avantgardet med verk av Sophie Taeuber-Arp, Theo van Doesburg, Henryk Stazewski, Jean Hélion med flera. Dessa kommer från den samling av internationell konst initierad av Kopro och Strzemiński som sedan blev Muzeum Sztuki.

Jag är mycket glad över att denna utställning som jag har drömt om att göra i mer än tio år nu äntligen blir av på Moderna Museet Malmö.

Under utställningsperioden kommer vi att erbjuda ett rikt program med föreläsningar och samtal som belyser betydelsen av att tänka om den modernistiska kanonen. I förbindelse med utställningen ges en publikation ut som inkluderar konstnärernas banbrytande teoretiska essäer. □

Kopro & Strzemiński: Ny konst i turbulent tider
10.3–2.11 2018

Curatorsteam: Ory Dessau, Iris Müller-Westermann,
Jaroslaw Suchan

Katarzyna Kopro (1898–1951) var en polsk skulptör av ryskt, lettiskt och tyskt ursprung.

Władysław Strzemiński (1893–1952) var en polsk avantgardemålare född i Vitryssland.

Ory Dessau är gästcurator på Moderna Museet Malmö, 2018.
Iris Müller-Westermann är museichef på Moderna Museet Malmö.
Jaroslaw Suchan är museichef på Muzeum Sztuki, Łódź.

Tisdagsklubben!

Välkommen till Tisdagsklubben den 20 mars
Museichef Iris Müller-Westermann om vårens utställningar
på Moderna Museet Malmö. Se sid 20 för hela programmet.

Władysław Strzemiński,
Architectural Composition 6b, 1928
© Ewa Sapka-Pawliczak &
Muzeum Sztuki in Łódź

Katarzyna Kopro,
Spatial composition (4), 1929
© Ewa Sapka-Pawliczak &
Muzeum Sztuki in Łódź

Res med oss till legendariska fotofestivalen i Arles

Resfakta och pris

Datum: 30 augusti–2 september 2018
Resans pris: 16 500 kr
Enkelrumstillägg: 2 000 kr
Antal deltagare: 16–25 personer

Ingår i resans pris

- > Internationellt flyg inklusive flygskatter från Stockholm till Marseille t/r med KLM/AF
- > Del i dubbelrum på 3*-iga/klassiska Hôtel du Forum i centrala Arles inklusive frukostbuffé
- > Välkomstdrink med snacks
- > Välkomstmiddag samt avskedsmiddag inklusive dryck
- > Egen buss från Marseilles flygplats till Arles tur och retur
- > Inträdesavgift för alla dagar för Les Rencontres de la Photographie
- > Inträdesavgift till LUMA Foundation
- > Intendent från Moderna Museet som ciceron för resan samt en representant från Moderna Museets Vänner

Resan arrangeras i samarbete med Världens resor. Resan är öppen för medlemmar i Moderna Museets Vänner.

Boka resan på www.varldensresor.se eller ring 08-669 55 25

Ciceron på resan:

Anna Tellgren

Anna Tellgren är fil.dr och intendent för fotografi vid Moderna Museet sedan 2004. En av hennes senaste utställningar är *Francesca Woodman. On Being an Angel* (2015) som turnerar internationellt. Hon är även forskningsledare vid museet och har medverkat i en rad publikationer, däribland som redaktör för *Historieboken. Om Moderna Museet 1958–2008* (2008).

Fotofestivalen Les Rencontres de la Photographie Arles har organiserats varje år sedan 1970. Festivalen pågår från första veckan i juli till slutet av september och breder ut sig över hela staden. Idag anses fotofestivalen som en av de mest inflytelserika.

Vi har fyra dagar på oss att upptäcka den fina lilla staden Arles i Provence. Staden är känd för sina kopplingar till konstnären Vincent van Gogh, sin romerska amfiteater och andra antika lämningar. Under 2018 öppnar också en ny byggnad för LUMA Foundation ritad av arkitekten Frank Gehry. Vi rör oss till fots mellan stadens olika utställningar och bor på klassiska Hôtel du Forum med anor från 1600-talet, beläget mitt i den gamla staden. Ciceron på resan är Anna Tellgren, intendent för fotografi vid Moderna Museet i Stockholm. Med på resan är också Moderna Museets Vänner verksamhetsledare Anna Hegnell.

Flyg till Arles

Dag **1**

Flyg till Marseille. Vi flyger med en kombination med KLM och Air France. Flyg från Stockholm med avresa 09.35. Ankomst Marseille 14.25. Andra tider för er som vill flyga från Köpenhamn, Göteborg och Oslo. Från Marseille åker vi med egen buss de åtta milen till Arles.

Under eftermiddagen inleder vi med att gå till festivalens informationscentrum vid Cour Fanton och sedan se fotoutställningen i Église des Frères Prêcheurs, en av de många kyrkor som används av festivalen till de aktuella utställningarna.

Genom åren har festivalen producerat en lång rad utställningar, men också samarbetat med ett stort antal museer och andra kulturinstitutioner. Många kända fotografer har deltagit och bland de svenska fotografer som varit med kan nämnas Christer Strömholm, men även JH Engström, på inbjudan av den amerikanska fotografen Nan Goldin. Festivalen är den äldsta och största fotofestivalen och en förebild för många av de festivaler som genomförs i exempelvis Braga, Bratislava, Derby, Kaunas, Kyoto, Landskrona och Łódź.

På kvällen hälsar Moderna Museets Vänners verksamhetsledare Anna Hegnell välkommen och intendent Anna Tellgren ger en introduktion till Les Rencontres de la Photographie Arles samtidigt som vi får en välkomstdrink med snacks på hotellet. Vi går till en närbelägen restaurang för att äta välkomstmiddag (ingår i resans pris).

Arles: Parc des Ateliers

Dag **2**

Parc des Ateliers är det centrala området för festivalen och var tidigare platsen för underhåll av tåg till den franska järnvägen (SNCF). Här finns flera av huvudutställningarna.

Sedan 2014 är Sam Stourdzé konstnärlig ledare och ansvarig för Les Rencontres d'Arles. Han har en bakgrund som curator och chef för Musée de l'Élysée i Lausanne. Inför årets festival har Sam Stourdzé meddelat att de bland annat kommer att visa en utställning om Jean Dubuffet med målningar, modeller och fotografier ur konstnärens arkiv. Tillsammans med

Fotostiftung Schweiz kommer festivalen att producera utställningen *Robert Frank – Sidelines*, med hitintills okända fotografier från hans resa i USA i början av 1950-talet, som resulterade i den berömda fotoboken *The Americans* från 1958.

Vi kommer också att kunna besöka den under våren nyöppnade byggnaden för LUMA Foundation ritad av Frank Gehry.

Arles: Espace van Gogh

Dag **3**

Byggnaden Espace van Gogh är från 1500-talet och var stadens sjukhus. Här finns idag bibliotek, plats för utställningar och en vacker innergård, som är avbildad på målningar av Vincent van Gogh. Här kommer någon av de mer fohistoriska utställningarna att presenteras eftersom rummen är klimatiserade. På kvällen äter vi avskedsmiddag som även den ingår i resans pris.

Hemresa

Dag **4**

Under förmiddagen besöker vi ytterligare några utställningar i staden och det finns även tid för egna aktiviteter. Transfer med egen buss till Marseilles flygplats. Flyg från Marseille 17.35. Ankomst Stockholm klockan 22.55.

Amy Nimr, *Utan titel (Anatomical Corpse)*, 1940
© Amy Nimr

Den 22 december 1938 publicerade en grupp Kairo-baserade konstnärer, intellektuella och politiska aktivister det surrealistiska manifestet ”Länge leve urartad konst”. Det blev början på konstnärskollektivet Art et Liberté/jama’at al-fann wal hurriyyah. Gruppens mångfasetterade arbeten blev en viktig röst i såväl den lokala kulturella och politiska debatten som i den internationella surrealistiska rörelsen. I vår visas en utställning om Art et Liberté på Moderna Museet.

Text av Olga Krzeszowiec Malmsten

Art et Liberté – uttryck i ständigt förändring

Konstnärskollektivet Art et Liberté grundades 1938 av en ung generation Kairo-baserade författare, konstnärer och politiskt verksamma intellektuella vars mål var att skapa ett sammanhang där konst, litteratur och aktivism kunde förenas. De var verksamma i Kairo under perioden 1938–1948, och arbetade under dessa knappa tio år med utgivning av litteratur och tidskrifter, fem omfattande konstutställningar och en rad aktivistiska och performativa aktioner. Egypten var officiellt självständigt vid andra världskrigets början, men hade enligt självständighetsavtalet med Storbritannien 1922 förbundit sig att stödja samväldet med trupper, och blev på så vis indirekt indraget i kriget. Art et Liberté inspirerades av surrealismens idéer och formspråk, men utvecklade en egen riktning som kommenterade deras egen vardag, ett sargat Kairo som under krigsåren blev en mötesplats för såväl lokalbefolkningen

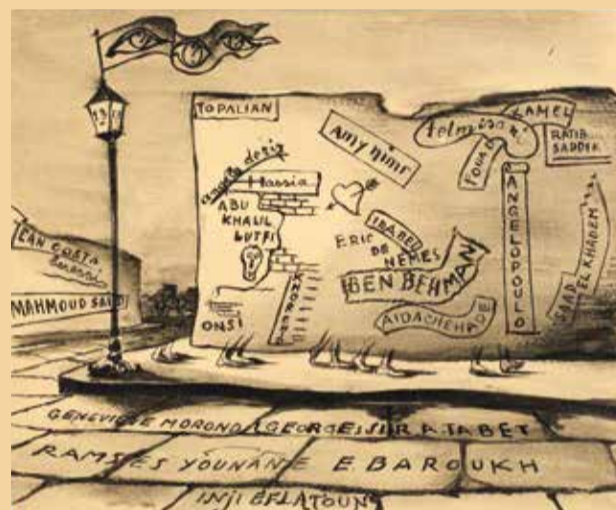
Medlemmar och vänner till Art et Liberté-gruppen samlade i Konstnärshuset i Darb el-Labbana, cirka 1945.

som brittiska arméns trupper och politiska flyktingar från olika delar av världen.

Till gruppens grundare räknas poeten Georges Henein och konstnären och filmaren Kamel El-Telmisany. Henein var, med sin bakgrund som diplomatson till en egyptisk far och en italiensk mor, berest redan från tidig ålder. Under sina studieår i Paris umgicks han med bland andra André Breton, Henri Calet och andra konstnärer och intellektuella som senare kom att spela en viktig roll i Art et Libertés nätverk. Till gruppens kärna hörde även författaren Anwar Kamel, hans yngre bror, konstnären Fouad Kamel, och Ramses Younane som var konstnär och teoretiker. De hade alla förmågan att länka gruppens arbete till politiska och samhällsrelaterade frågor på en lokal nivå. Även konstnären Lee Miller blev en viktig länk mellan Art et Liberté och de brittiska surrealisterna med Roland Penrose i spetsen, sedan hon bosatt sig i Kairo 1934.

Vid 1930-talets mitt fanns en traditionell lokalt förankrad konstinriktning som upphöjde egyptiska konstnärer med en tydlig nationalistisk agenda, något som Art et Liberté tog direkt avstånd från. Gruppen anpassade sig heller inte in i den surrealistiska internationella rörelsen, som sitt experimentella formspråk till trots hade tydliga ramar och teman. Istället formade Art et Liberté ett eget manifest, mer samhällskritiskt och riktat till den lokala politiska situationen i Egypten.

Art et Libertés styrka låg i dess mångfasetterade ytringar. Konstnärerna, poeterna och de politiskt engagerade medlemmarna kom från olika konstnärliga praktiker och tog inte sällan intryck av varandras arbete, vilket resulterade i en rörelse som ständigt ändrade form och experimenterade med nya uttryck och estetiska ideal. Författaren och aktivisten Albert Cossery publicerade berättelser om arbetarklassens liv och

villkor i gruppens tidskrift *Al-Tatawwur*, som kom att inspirera bland andra konstnärerna Inji Efflatoun, Fouad Kamel och Kamel El-Telmisany. Även motiv hämtade ur krigets vardag var vanliga i gruppens arbeten, och syns bland annat i konstnären Amy Nimrs surrealistiska målningar av sargade och förvridna kroppar. Lee Miller ordnade tillsammans med ett flertal medlemmar från Art et Liberté nattliga seanser i Västra öknen, en form av performativt utforskande av det undermedvetna. Gruppens brokiga och utmanande projekt blev del av den sociala revolutionen och kom att bli en viktig katalysator för postsurrealismen som sträckte sig långt utanför Egyptens gränser. □

Art et Liberté
Brytning, krig och surrealism i Egypten 1938–1948
28.4–12.8

Utställningen är curaterad av Sam Bardaouil och Till Fellrath, grundare till den multidisciplinära curatoriska plattformen Art Re-Oriented. Till deras tidigare projekt hör utställningarna *Tea with Nefertiti: The Making of the Artwork by the Artist, the Museum, and the Public* och *Mona Hatoum: Turbulence* som båda visats på Mathaf – Arab Museum of Modern Art i Doha, samt *Akram Zaatari: Letter to a refusing pilot*, Libanons bidrag till Venedigbiennalen 2013.

Utställningen *Art et Liberté – Brytning, krig och surrealism i Egypten 1938–1948* är del av en utställningsturné och har visats på Musée national d'art moderne – Centre Pompidou, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen K20 och Tate Liverpool.

Olga Krzeszowiec Malmsten är utställningsassistent på Moderna Museet, och har tidigare arbetat bland annat med utställningarna *Akram Zaatari – Unfolding*, *Yayoi Kusama – I oändligheten* och *Marina Abramović – The Cleaner*.

Vernissage!

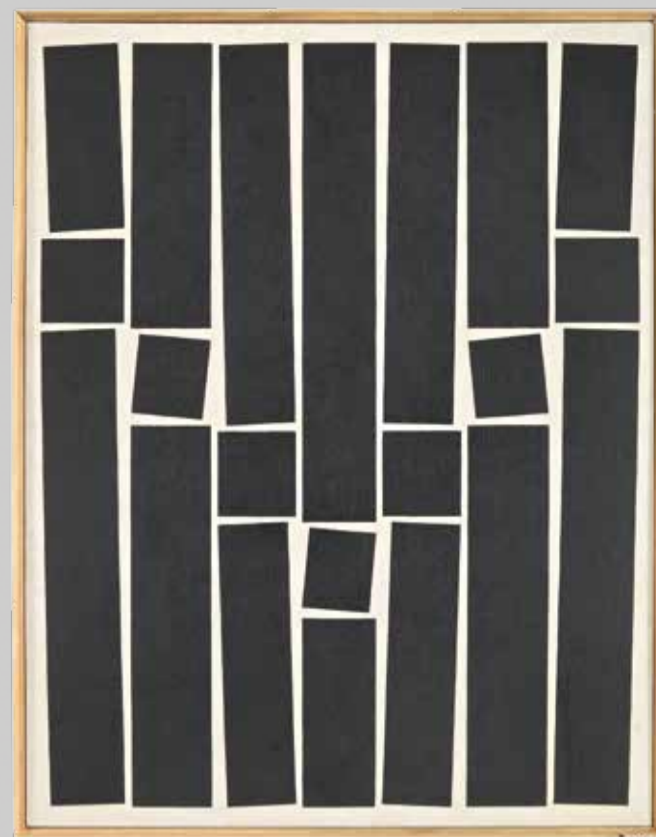
Välkommen till Tisdagsklubb med vernissage på Moderna Museet Stockholm 24 april kl 18.30–20

Bilder ovan:
Ramses Younane, *Utan titel*, 1939
© Ramses Younane

Art et Liberté, vernissageinbjudan till *3ème exposition d'Art et Liberté*, 1942

”Concrete Matters är en djupdykning i den konkreta konstens utveckling i några av Latinamerikas kosmopolitiska metropoler. Med utställningen hoppas vi att både vår egna och besökarnas kunskap om latinamerikansk konsthistoria utvidgas.” Så beskriver curatorn Matilda Olof-Ors Moderna Museets stora vårutställning med verk av konkreta och neokonkreta konstnärer från Argentina, Uruguay, Venezuela och Brasilien.

Text av Clara Lee Lundberg

På semesterorterna längs Uruguays kust säljs vykort och små trätavlor med konstnären Joaquín Torres-Garcías typiska symboler: fiskar, hus, kvadrater och andra geometriska former i rött, gult, svart och blått. De små tavlorna sitter på väggarna i många av de strandhus som hyrs av inhemska och utländska turister, men få av dem känner till att konstnären bakom estetiken var en av förgrundsgestalterna i den latinamerikanska non-figurativa konstens framväxt.

Den uruguayanska konstnären Joaquín Torres-García återvände till sitt hemland 1934 efter många år i Nordamerika och Europa, och delvis inspirerad av den holländske konstnären Theo van Doesburgs Art concret-grupp i Paris skrev han ett manifest som kan ses som startskottet för den rioplatensiska icke föreställande konstens tillblivelse. Joaquín Torres-García försökte själv kombinera den europeiska konstruktivismen med för-columbiansk konst och skapa en egen universell konströrelse. I sitt manifest utgick han från en uppochnedvänd karta över den latinamerikanska kontinenten, vilket kan tolkas som en slags antikolonial

handling vars syfte var att subjektivera och förnya bilden av Latinamerikas position i världen, och uppmånade uruguayanska konstnärer att skapa konst som utgick från det lokala men färgades av internationella perspektiv och influenser.

I Moderna Museets utställning *Concrete Matters* presenteras konstverk av konkreta och neokonkreta konstnärer som verkade samtidigt som eller efter Joaquín Torres-García, bland andra Lygia Clark, Aluísio Carvão, Carlos Cruz-Diez, Willys de Castro, Tomás Maldonado, Hélio Oiticica, Alejandro Otero, Lygia Pape, Mira Schendel och Jesús Rafael Soto.

Dessa konstnärer, de flesta av dem vit medelklass, var verksamma i Montevideo, Caracas, Buenos Aires, São Paulo och Rio de Janeiro – latinamerikanska metropoler vars omvälvande och stundtals politiskt mycket turbulenta samhällsklimat utgjorde en kreativ grogrund för den konkreta konstens utveckling mellan 1930 och 1970. Statskupper, militärdiktaturer, vänster-gerillor, folklig mobilisering, stora socioekonomiska förändringar och modernismens framväxt var några av de element som kom att präglade den konst

Betydelsen av det konkreta

Vänstra sidan:

Alejandro Otero,
Tablón de Pampatar, 1954

© The Museum of Modern Art.
Promised gift of Patricia Phelps
de Cisneros through the Latin American
and Caribbean Fund in honor of
Adriana Cisneros de Griffin and
Nicholas Griffin

Hélio Oiticica, *Pintura 9*, 1959

© The Museum of Modern Art,
César and Claudio Oiticica

Nedan:

Willys de Castro,
Objeto ativo (cubo vermelho/branco)
(Aktivt objekt (röd och vit kub)), 1962

© Willys de Castro

Nästa uppslag:

Lygia Pape, *Ttéia 1,C*, 2003/2012

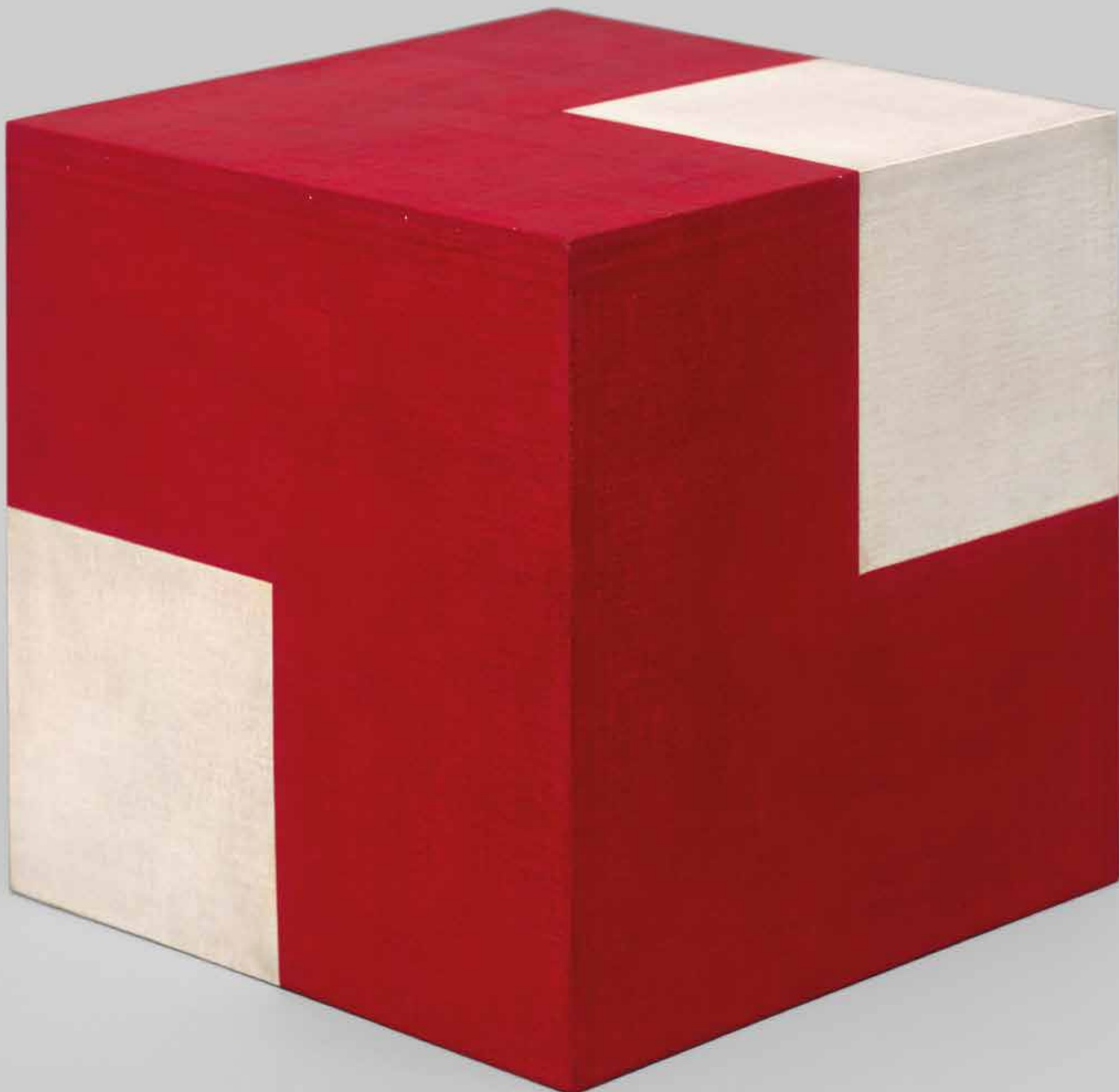
© Projeto Lygia Pape / Courtesy Hauser & Wirth
Foto: Paula Pape

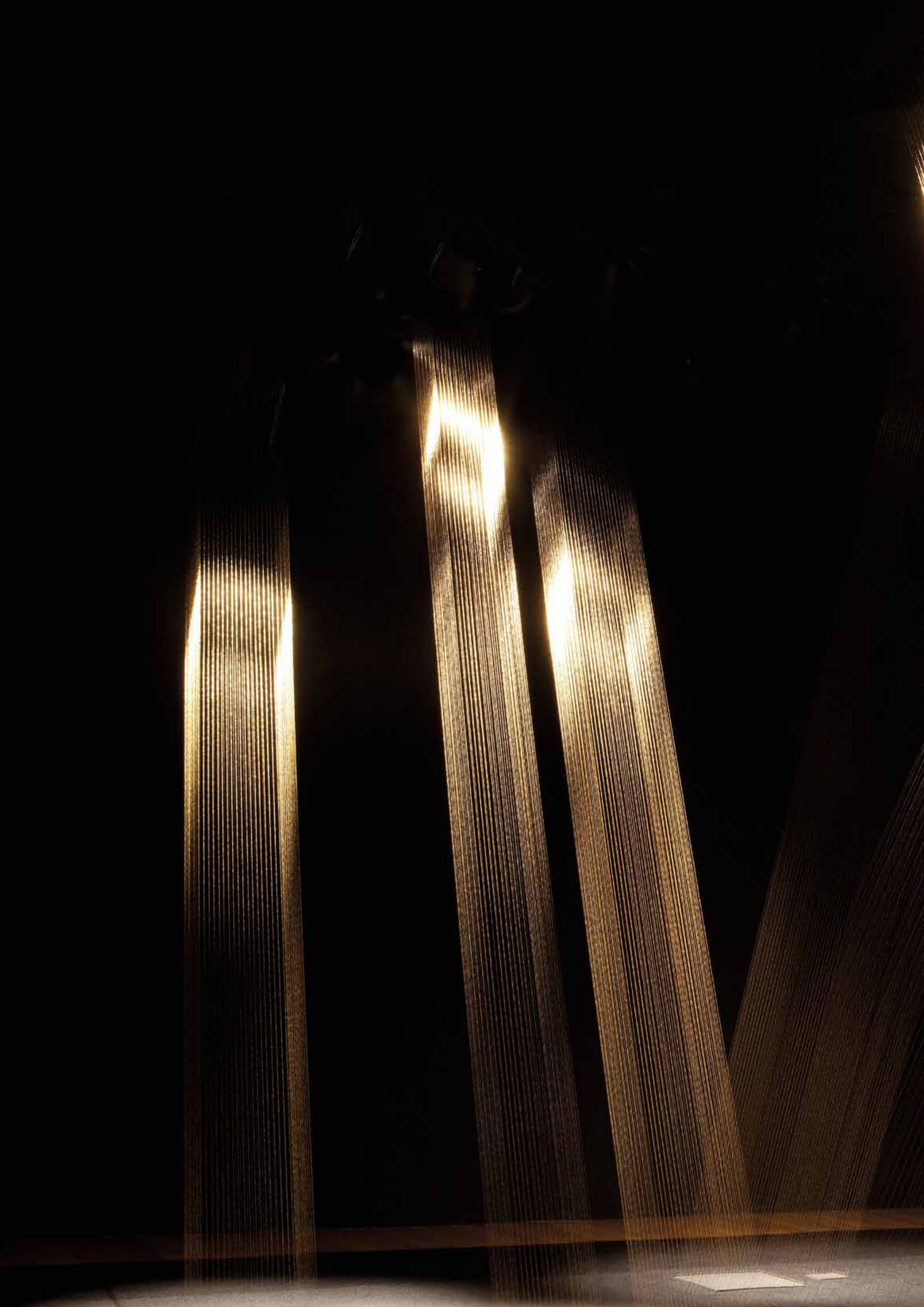
som producerades under dessa årtionden i Latinamerika. En konst som på många sätt avspeglade de samhällsomstörtande, förtryckande eller revolutionära processer som konstnärerna själva bevittnade eller befann sig i. De konkreta konstnärerna var modernister och ville bort från den föreställande konsten. De ville spränga de rumsliga gränserna och förkastade representation och berättelsen om det avbildade föremålet. Istället ville de upprätta en direkt relation mellan betraktaren och föremålet, uppmana människan att se det konkreta istället för det abstrakta och bjuda in till ett gränsöverskridande undersökande av konsten bortom det figurativa.

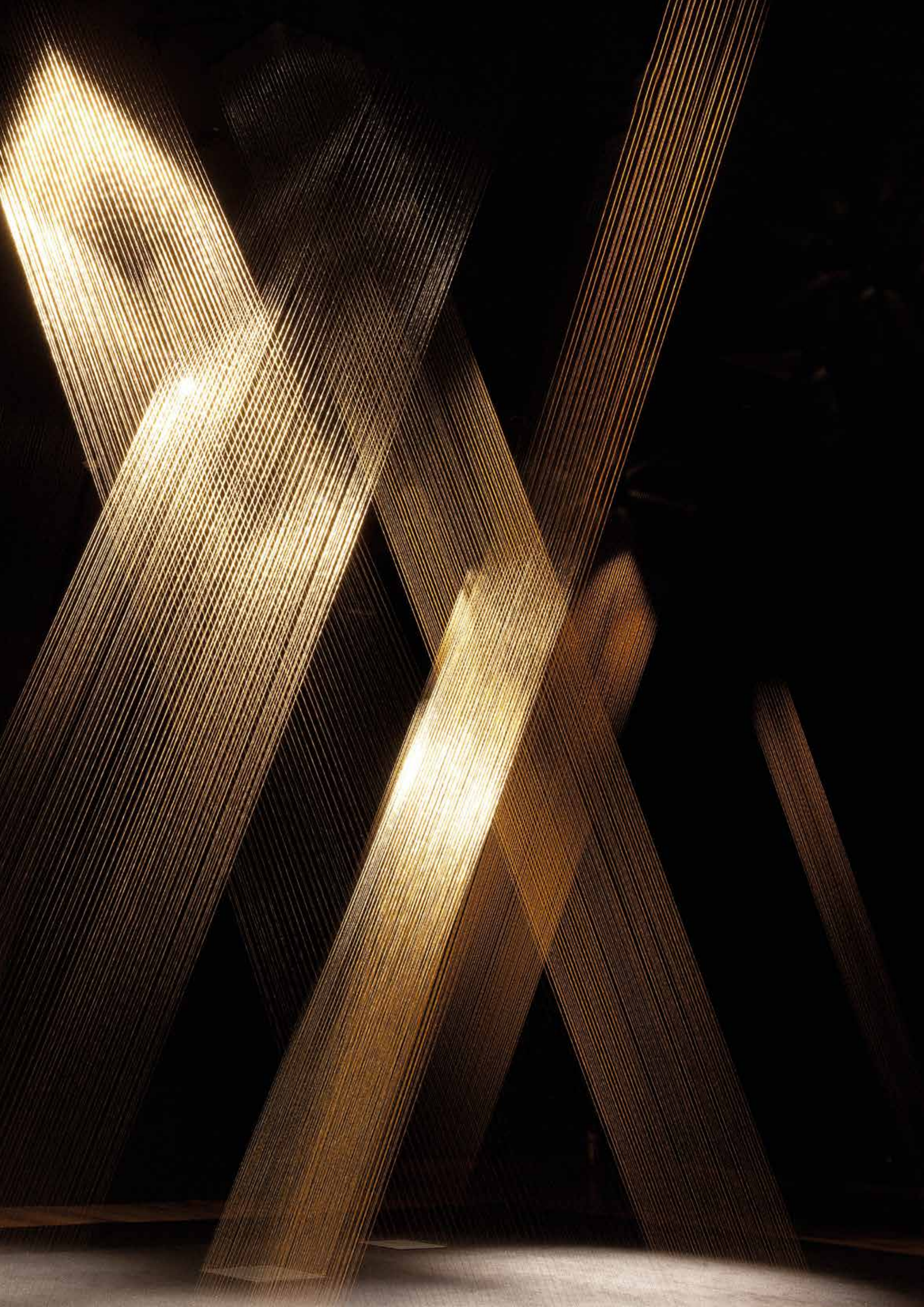
Matilda Olof-Ors som har curerat utställningen pekar ut flera kopplingar mellan den konkreta konsten och en del av den samtida konst som skapas idag.

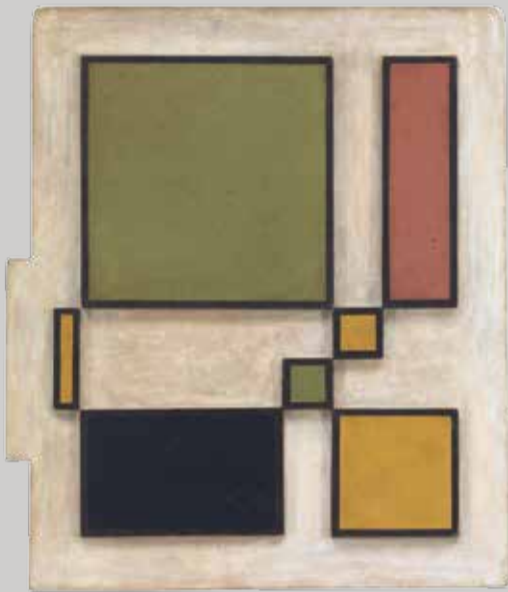
Konkretismen är verkligen en modernistisk rörelse som strävade efter att renodla och hitta ett nytt, universellt språk. Men i den neokonkreta konsten som följer i Brasilien i slutet av 1950-talet har olika genredefinitioner luckrats upp och det interaktiva mötet med betraktaren är centralt. Neokonkretismen lyfts ofta fram som en grund för samtidskonsten och betraktarens interagerande med konstverket har haft en betydelsefull position på den samtida konst- och performansscenen, säger hon.

Artikeln fortsätter på sid 14.

Att den latinamerikanska konkretismen uppstod under en tidsepok när det var krig i Europa och där idéer och uttryck blev transnationella genom att konstnärer förflyttade sig mellan olika kontinenter, påminner också om den globalisering som dagens konstscen präglas av, menar Matilda Olof-Ors.

Som jag ser det så är frigörelsen från att betrakta konstverket som ett statistiskt objekt ett av de främsta arven som den neokonkreta konsten har lämnat efter sig, säger hon.

Ett tecken på framförallt den neokonkreta rörelsens aktualitet i dagens latinamerikanska konstscen är de brasilianska konstnärerna Lygia Clarks och Hélio Oiticicas ställning bland unga konstnärer. De var båda huvudpersoner i den brasilianska neokonkreta rörelsen som växte fram i Rio de Janeiro och är än idag viktiga referenser och inspirationskällor för brasilianska samtida konstnärer som Wagner Schwartz, Laura Lima och Ricardo Basbaum.

Den brasilianska konstkritikern, filosofen och psykoanalytikern Suely Rolnik har i flera uppmärksammade teoretiska och praktiska arbeten analyserat Lygia Clarks konstnärskap, framförallt det interaktiva verket *Caminhando (Walking)* från 1963. Där bjuder Clark in åskådaren att skapa sitt egna Möbius-band med hjälp av papper, sax och lim och sedan klippa det längs med kanten i smalare och smalare remsor utan att det går av. Suely Rolnik beskriver Lygia Clarks verk som ”ett envist undersökande för att uppmana subjektiviteten hos åskådaren och möjligheten att denne låter sig smittas av konstobjektet”.

Och kanske var det i en liknande uppmaning som de latinamerikanska konkreta konstnärernas manifest och de politiska revolutionära rörelserna möttes, kanske kan den sammanfattas på följande sätt:

Bli en del av kampen eller konstverket istället för att betrakta det. Befria konsten från tavelramen och kroppen från samhällets bojor. Bli ett aktivt subjekt istället för ett passivt subjekt. Var konkret! □

Concrete Matters
24.2–13.5 2018

Under perioden visas även utställningen *Lygia Pape: Ttéia 1,C* som separat utställning, 2 feb–13 maj. Se verket på sidorna 12–13.

Clara Lee Lundberg är journalist boende i Stockholm, Buenos Aires och Rio de Janeiro.

Tisdagsklubben!

Välkommen till Tisdagsklubben den 6 mars
Matilda Olof-Ors om Concrete Matters.
Se sidan 20 för hela programmet.

Vernissage!

Välkommen till vernissage på
Moderna Museet i
Stockholm den 22
februari. Se sista
sidan för
inbjudan.

Joaquín Torres-García,
*Locomotora con casa
constructiva*, 1934
© Colección Patricia Phelps de Cisneros

Rhod Rothfuss,
*Cuadrilongo amarillo
(Gul kvadrilong)*, 1955
© Rhod Rothfuss

Mira Schendel,
*Sem título (Objeto grafico)
(Utan titel (Grafiskt objekt))*, 1973
© The Estate of Mira Schendel
Courtesy Hauser & Wirth

Lygia Clark,
Radar – Pq, 1960/1984
© Lygia Clark

#79 av tidskriften *OEI* är ett specialnummer som publiceras i form av en rumslig presentation på Moderna Museet under perioden 17.2–1.4. Det handlar om att redigera/publicera/distribuera! – om ett experimentellt montage mellan skilda redaktionella praktiker i ett utvidgat fält mellan konst, poesi, film, dokument, teori och historiografi.

Text av
Jonas (J) Magnusson &
Cecilia Grönberg

Att ge ut en tidskrift är inte bara att producera en fysisk artefakt, utan i allt större utsträckning också att gripa in i och verka för en hel publiceringsekologi, där möjligheter till vidgade läsningar hela tiden måste skapas i nya konstellationer och kontexter. *OEI*#79 lyfter fram den materiella och tekniska produktionen av tidskriften, skanning och tryck, redigeringsprocesser och distributionsformer, men också tidskriften som en estetisk och lustfyllt undersökande praktik, liksom det sociala liv som skapas genom redaktionella sammansättningar och möten mellan människor och grupper från skilda discipliner eller områden.

OEI#79 omfattar ett hundratal medverkande från skilda generationer och geografiska horisonter i ett multimedialt och multitemporalt montage fördelat i kluster och sekvenser över väggar, bord och golv. Det handlar om redigering i tre och – ibland – fyra dimensioner. Den redaktionella utsagan cirkulerar här mellan tidskrifter och böcker, ljudverk och videoverk, projektioner och monterdisplayer, och syftar till att resa frågor om visualisering, läsning, uppmärksamhet och kritikalitet, distribution och publicistisk infrastruktur. Detta sker inte minst genom en tematisering av skiftande hastigheter för läsning och betraktande, genom ett montage mellan det läsbara och det visuella, mellan text och bild.

Ett antal viktiga gravitationspunkter i *OEI* #79 utgörs av uppfinningsrika och fortsatt generativa, men historiskt alltför obeaktade publiceringsprojekt som Art Distribution, Wedgepress & Cheese, After

Hand och *Kulturmagasinet Vargen*. Konstnären Lars Fredriksons arbeten utifrån böcker av poeten Claude Royet-Journoud framhäver läsningens på samma gång våldsamma och bräckliga karaktär, medan det hos typografen Gerold Propper tvärtom handlar om en utopiskt universell läsbarhet genom experiment med ”typogram” (ett slags bokstavsbasead visuell poesi) och formgivning av böcker. En publikation som på ett exemplariskt sätt rymmer olika visningsformat är Berndt Pettersons *I Påsen* (Cavefors 1965), samtidigt en artist’s book, ett häfte med visuell poesi, en utställning och en konkret distributionsform: påsen!

Men vid sidan av sådana mer ”historiska” exempel, omfattar *OEI* #79 också en lång rad samtida konstnärliga och poetiska publiceringspraktiker, från Åse Eg Jørgensens arbeten kring papper och format till Tan Lins ambienta undersökningar av bokens och publiceringens förhandlingar i digitala miljöer och system. Från Stina Perssons fotokopierade natt-himmel och Marco Giovenales ”asemiska” skrift (en skrift där den semantiska betydelsen träder tillbaka för den visuella dimensionen) till Ana Luiza Dias Batistas digitala papper och franck leibovicis karta över Claude Royet-Journouds tidskrifter.

Som en del av *OEI*#79 arrangeras en programserie med publiceringsrelaterade samtal, presentationer och föreläsningar under fem fredagskvällar mellan 23 februari och 23 mars. Till Moderna Museet kommer då publiceringsgemenskaper, konstnärer, poeter och filosofer från Danmark, Frankrike, Portugal och Sverige. Redigera/publicera/distribuera! □

OEI #79

OEI är en Stockholmsbaserad tidskrift för extra-disciplinära rum och av-disciplinerande ögonblick – experimentella former av tänkande, montage mellan poesi, konst, filosofi, film och dokument; kritiska undersökningar, redaktionella utsagor och estetiska teknologier, ’icke-bekräftande skrivande’, spekulativa arkeologier, nya ekologier och experimentella historiografier.

OEI grundades 1999 och har utkommit med 78 nummer. 2002 startades det vidhängande förlaget *OEI* editör, som utgivit ett nittio-tal böcker med undersökande poesi, estetiska dokument, artist’s books, teoretiska och poetologiska texter etc. Som en del av sin publiceringspraktik har *OEI* också organiserat närmare 300 arrangemang: från uppläsningar, presentationer, föreläsningar och samtal till seminarier, filmvisningar och utställningar.

Rafael Moneo och det nya Moderna Museet

Text av Olle Granath

Moderna Museet är ett av Stockholms mest populära turistmål. Utställningarna är högklassiga, samlingen imponerande, för att inte tala om platsen där allt ryms – det vackra huset! I år är det 20 år sedan Rafael Moneos museibyggning invigdes. Olle Granath var chef vid tiden för planeringen och beskriver här den händelserika processen.

Det gick inte lång tid efter invigningen av Moderna Museet i marinens exercishus 1958 förrän röster höjdes för att få till stånd en om- och tillbyggnad. Samlingen utökades i snabb takt både när det gällde omfång och kvalitet.

Planerna för en utvidgning på Skeppsholmen avstannade för en tid när en utflyttning till det projekterade kulturhuset vid Sergels torg diskuterades. När dessa planer övergavs fick arkitekten Per Olof Olsson, som en gång gjorde om marinens lokaler, i uppdrag att rita en tillbyggnad som kunde invigas 1975 och innebar ett väsentligt tillskott av visningsytor. Men fortfarande saknades förråd och tekniska utrymmen.

Samlingen fortsatte att växa genom spektakulära förvärv som *The New York Collection for Stockholm* och Gerard Bonniers testamentariska gåva. Under 1980-talet skedde en kraftig ökning av museets publik-siffror. Kraven på den fysiska säkerheten för konsten både när det gällde stöldrisk och klimatpåverkan ökade dramatiskt under 1980-talet. En bister påminnelse om detta fick museet på hösten 1993 då en betydande del av den permanenta samlingens verk av Braque och Picasso fördes bort genom ett hål i museets tak. Verken skulle dock, med ett undantag, komma att återföras till museet.

Från politiskt håll började man inse museets potential samtidigt som konstnären Eddie Figge startade en stiftelse för ett nytt Moderna Museet och mobiliserade kollegor som, genom att skänka verk, skulle lägga en grundplåt till en nybyggnad. När Byggnadsstyrelsen fått det politiska uppdraget att utlysa en tävling för ett nytt museum fanns en plan på att göra en öppen, nordisk arkitektävling. Några utomnordiska arkitekter skulle däremot inte bjudas in, av kostnadsskäl. Här kom pengarna i Eddie Figges stiftelse väl till pass och fem internationella arkitekter kunde kallas med allt vad det innebar av skissarvoden och andra kringkostnader. En av de fem, spanjoren Rafael Moneo, fick uppdraget bland de över tvåhundra tävlande.

I det läget borde det ha varit fritt fram för att påbörja projekteringen. Men under tiden hade det politiska landskapet förändrats. Socialdemokraterna hade inte längre regeringsmakten och det nödvändiga projekteringsbeslutet i riksdagen såg ut att gå mot ett nederlag. Projekteringen skulle då uppskjutas på obestämmd tid. Inom Eddie Figges stiftelse och bland några

kollegor inom museivärlden fanns det emellertid några oväntade ingångar till det lika oberäkneliga som kortlivade partiet Ny demokrati som efter övertalning bestämde sig för att rösta för museet i riksdagen. Därmed kunde ett nytt kapitel ta sin början. Moderna Museet skaffade sig temporära ersättningslokaler i spårväghallarna på Eriksbergsplan.

Museibygget under det sena 1900-talet hade en tendens att prioritera spektakulär arkitektur och gränslös flexibilitet framför de krav som följer med att visa samlingarna.

I sitt tävlingsförslag visade Rafael Moneo att han dels hade en väl utvecklad känsla för den skärgårdsö där den omfattande byggnaden skulle placeras, och dels att hans intresse för den konst som ingick i museets samling gjorde att han förstod vikten av att åstadkomma en rytmisk sekvens av salar i olika storlek och med goda ljusförhållanden. Med den stora byggnaden infattad i en elegant slits i skärgårdsklippan uppfyller det segrande förslaget, *Telemachos*, kraven på goda visningsmöjligheter för samlingen samtidigt som den tillmötesgår kraven från nya och oväntade utställningsformer. Utan politiska komplikationer löpte dock inte verkställandet. En av de sista stötestenarna var byggnadens färg. Rafael Moneo lät undertecknad förstå, med en elegant ironi, att jag var lyckligt lottad som levde i ett land där politikerna var så intresserade av färgen på ett hus. Till sist stod emellertid byggnaden där, uppfyllande de krav vi från början hade ställt.

Det bör understrykas att de problem med fukt och mögel som uppstod i nybygget inte hade någonting att göra med museets arkitektoniska utformning. Problemen var av byggnadsteknisk art och ligger bakom museet idag. □

Moderna Museet började byggas 1993 och invigdes 1998.

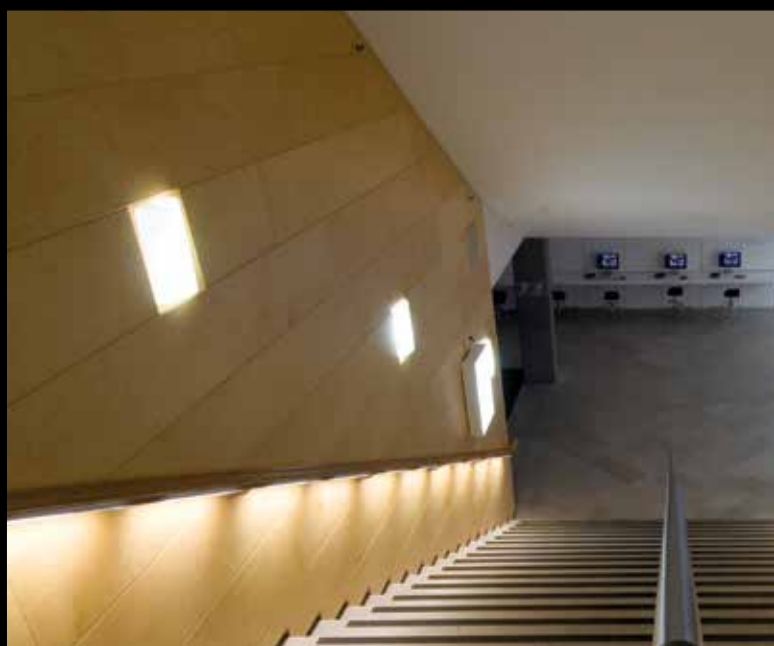
Rafael Moneo är en spansk och flerfaldigt prisbelönad arkitekt som har byggt ett stort antal offentliga byggnader runt om i världen, bland annat Moderna Museet i Stockholm.

Olle Granath har sedan 1960-talet spelat en viktig roll inom svenskt konstliv, bland annat som museichef och konstkritiker. Mellan 1980 och 1989 var han chef på Moderna Museet.

Till höger och nedan:

Bilder från bygget av Moderna Museet 1993–1998 och från det färdigbyggda museet.

Foto: Moderna Museet / Åsa Lundén

AMANDAS BOKTIPS

Våren kommer med en uppsjö inspirerande och vackra böcker att njuta av. Amanda Forslöf är inköpare för Butiken på Moderna Museet och ger här tips på nya böcker som får hennes hjärta att klappa lite extra.

DAMEN MED DE RÖDA SKORNA

Författare: Karin Frostenson
Kartago, 2017

Vad det gäller representation i konsthistorien så är nog den äldre kvinnan med matkassar allra minst synlig. Damen i de röda skorna är en berättelse i serieform om den äldre kvinnan, men just den här har sina röda skor och med dem flyger hon, osynlig men mer levande än någonsin, genom en surrealistisk värld. Frostenson har gjort en berättelse i serieform, eller snarare bildform, där de enskilda bilderna fungerar som fristående konstverk men tillsammans bildar de en historia om en kvinna på stan som i en drömlig väv.

Den här boken behöver det inte sägas så mycket om, förutom att den här nakna tanten som lipar mot sig själv i spegeln behöver upplevas. Karin Frostenson, f. 1946 är verksam konstnär och ingår i Moderna Museets samling.

Vännernas pris 189 kr, med 20 % rabatt 168 kr
Ord. pris 210 kr

SPECTRUM

Författare: John Pawson
Phaidon, 2017

Spektrum är det band av färger som uppstår när ljus bryts, som till exempel vid en regnbåge. Den minimalistiska arkitekten John Pawson (f. 1949) som är känd för sina monokroma vita byggnader, har gjort en fotobok om färger och ljus. Eller snarare är det en arkitekts referensbibliotek av fotografier på mönster, strukturer och detaljer som därefter är sorterade efter färg.

Fotografier på moln i de mjukaste tonerna av pudervitt som övergår till grå skrovlig betong och därefter sandfärgad päls, som leder oss till gula fält – en av de finaste böckerna 2017 smög sig in sent på året.

Bildernas format i den här fyrkantiga klossboken påminner om polaroidfotografier, eller det mer samtida Instagramflödet, kvadratiska bilder med en vit ram där den enda informationen är vilken plats och månad som bilden är tagen.

Irriterar du nära och kära med att ständigt stanna och ta bilder på rost, mossa, eller hur ljuset faller på en fasad – då är det här boken för dig.

Vännernas pris 558 kr, med 20 % rabatt 496 kr
Ord. pris 620 kr

SEEING OURSELVES: WOMEN'S SELF-PORTRAITS

Författare: Frances Borzello
Kommer på pocket i februari

Frances Borzellos bok om kvinnors självporträtt *Seeing Ourselves* gavs ut redan 1998 men gavs ut på nytt 2016 i en utökad utgåva, för att under våren 2018 äntligen komma i pocketformat. Borzello avhandlar nästan hela konsthistoriens självporträtt målade av kvinnliga konstnärer, från Sofonisba Anguissolas serie av självporträtt från 1500-talet till Cindy Shermans självporträtt idag. Boken argumenterar för att dessa ska ses som en egen genre. Att kvinnor har varit uteslutna från konsthistorien är inte någon nyhet, men Borzellos teser om hur och varför kvinnors självporträtt speglar dess samtids syn på, inte bara kvinnliga konstnärer, utan kvinnor i stort, är en uppslukande och uppfriskande läsning. Speciellt tillägget som kom 2016, ett kapitel över hur dagens selfies kan ses som en demokratisering av självporträtt, nu kan vi alla välja hur, var, när och för vem vi avbildar oss själva.

Boken är rikt illustrerad och har ett imponerande appendix med korta biografier över alla inkluderade konstnärer.

Vännernas ca pris 225 kr
Ord. pris ca 250 kr

BEG, STEAL & BORROW: ARTISTS AGAINST ORIGINALITY

Författare: Robert Shore
(Elephant Books) Laurence King

Robert Shore är redaktör för tidningen *Elephant* och har i sin nya bok *Beg, Steal & Borrow: Artists Against Originality* gjort en rolig kartläggning över traditionen inom konsten av just att tjata, sno och låna.

Samtidigt som internet svämmar över av bilder så skärps bildrättigheter och upphovsrättslagar gällande bildkonst. Hur fungerar det i en tid då fler och fler samtida konstnärer arbetar i en tradition av "artistic borrowing" (slarvigt översatt konstnärligt lånande)? Och hur har den traditionen uppkommit? Med exempel från till exempel Elaine Sturtevant's stora retrospektiv på Moderna Museet 2012 ger Shore tolkningar från flera perspektiv.

Varifrån boken har hämtat sin omslagsinspiration i orange och vitt, är lätt att förstå. Så pass att den har fått ett klistermärke med dementin "This Is Not a Penguin Book" på sig.

Vännernas pris 158 kr, med 20 % rabatt 140 kr
Ord. pris 175 kr

THE SENSES

Författare: Matteo Farinella
Nobrow, 2017

Många älskade *Neurocomic* som gavs ut 2013, en tecknad serieroman som reste genom hjärnan och förklarade dess uppbyggnad och alla olika delars funktioner. Nu har ena halvan bakom *Neurocomic*, Matteo Farinella, kommit med en ny serieroman med titeln *The Senses*.

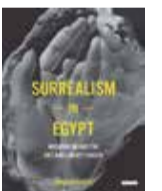
Här guidas vi istället genom kroppens sinnen där olika författare och forskare dyker upp och hjälper till att förklara. Mitt i näsan sitter Marcel Proust med en kopp lindblomste och en madeleinekaka och berättar hur dofter kan väcka minnen till liv. Det är en medryckande och underhållande bok som man gärna läser i ett svep, till och med noterna och listan över rekommenderad läsning och podcastlyssning längst bak är intressant. Ett extra plus i kanten får det fina röda omslaget präglad i guld och silver, speciellt när man precis har lärt sig hur man ser olika färger och vilken del av känseln som gör att man kan känna präglingen.

Matteo Farinella är doktorand i neurovetenskap och kombinerar sitt stora intresse för illustration med sin vetenskapliga expertis för att göra vetenskap intressant och tillgängligt för alla.

Vännernas pris 176 kr, med 20 % rabatt 156 kr
Ord. pris 195 kr

SURREALISM IN EGYPT: MODERNISM AND THE ART AND LIBERTY GROUP

Författare: Sam Bardaouil
I.B.Tauris & Co Ltd, 2016

Slutet av april öppnar utställningen *Art et Liberté* på Moderna Museet Stockholm curerad av Sam Bardaouil, har också skrivit boken *Surrealism in Egypt – Modernism and the Art and Liberty Group*, som är en perfekt fördjupning inför utställningen. Gruppen Art et Liberté/jama'at al-fann wal hurriyyah (Konst och frihet) var ett Kairoaserat surrealistiskt kollektiv av unga konstnärer, författare och aktivister som grundades 1938 genom publiceringen av manifestet "Länge leve urartad konst". Bardaouils bok från 2016 är den mest omfattande presentationen av gruppens arbete, historia och eftermäle, och presenterar spännande nya perspektiv på surrealismens historia långt bortom den europeiska tillhörighet den oftast tillskrivs. Fascinerande läsning för alla som är intresserade av surrealismen, såväl som av delar av konsthistorien som aldrig har blivit omskrivna.

Vännernas ca pris 347 kr
Ord. pris ca 385 kr

Tisdagsklubben våren 2018 alltid kl 18.30

Medlemmar har fina förmåner året runt, obegränsad fri entré, inbjudningar till vernissager och konstresor med mera. Dessutom 26 program i Tisdagsklubben enbart för Moderna Museets Vänner. Här nedan är vårens program.

Tisdagsklubben ...

... är gratis men du måste vara medlem i Moderna Museets Vänner och medlemskortet måste visas upp.

... börjar alltid kl 18.30 och är slut runt 19.30. Baren är öppen med mat och dryck till vänskapspris både före och efter Tisdagsklubben.

... kräver ingen förhandsanmälan.

... äger rum i Stockholm. □

Intendent Ulf Eriksson är programansvarig för Tisdagsklubben. Har du idéer och tips om programmet?

Kontakta Ulf på u.eriksson@modernamuseet.se.

13

FEBRUARI

Möt Jens Fänge

Konstnären Jens Fänge besöker oss på Moderna Museet för att berätta om sitt konstnärskap i samband med att han i vår har en stor separatutställning på Bonniers Konsthall. Utställningen kommer att fokusera på de senaste årens produktion och innehåller även nya verk som skapas speciellt för utställningen.

Auditoriet, plan 2

20

FEBRUARI

OEI #79

Nummer 79 av tidskriften *OEI* publiceras som en rumslig presentation på Moderna Museet och kretsar kring frågor om redigering, publicering, utställning och distribution. Vi träffar OEI:s Jonas (J) Magnusson och Cecilia Grönberg. Läs mer om utställningen på sid 15.

Auditoriet, plan 2

27

FEBRUARI

Svensk konkretism

Inför den kommande utställningen *Concrete Matters* tittar vi på den svenska konkretismen genom Moderna Museets samling tillsammans med intendent Annika Gunnarsson.

Auditoriet, plan 2

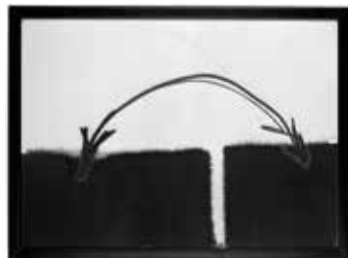
6

MARS

Concrete Matters

Vårens stora utställning berättar historien om hur den konkreta konsten utvecklades under några vitala decennier i mitten av 1900-talet i Latinamerikas snabbt växande kosmopolitiska städer. Vi träffar utställningens curator Matilda Olof-Ors som även berättar om den brasilianska neokonkreta rörelsen. Läs mer om utställningen på sid 10.

Auditoriet, plan 2

Mira Schendel, *Utan titel, från serien Bombas, 1965–67*

© The Estate of Mira Schendel / Courtesy Hauser & Wirth

13

MARS

Möt Kieran Long från ArkDes

ArkDes har sedan i våras letts av Kieran Long som senast varit chef för design- och arkitekturavdelningen på Victoria and Albert Museum i London. Träffa den nya överintendenten och hör om hans spännande planer inför framtiden.

Auditoriet, plan 2

20

MARS

Våren på Moderna Museet Malmö

Museichef Iris Müller-Westermann berättar om vårens program på museet i Malmö där man bland annat visar *Kobro & Strzemiński: Ny konst i turbulenta tider*. Läs mer om utställningen på sid 4.

Biografen, plan 2

27

MARS

Möt Sara Arrhenius, rektor på Kungl. Konsthögskolan

Sara Arrhenius tillträdde i våras som rektor på Kungl. Konsthögskolan – en skola som förutom utbildningar i fri konst och arkitektur har ett mycket aktivt internationellt program med föreläsningar, utställningar och publikationer. Hör henne berätta om den anrika skolan och planerna inför framtiden. Vi får även en visning av verkstäderna och Galleri Mejan.

Kungl. Konsthögskolan, Flaggmansvägen 1

3

APRIL

Besök på Ateljéföreningen GELB

Vid årsskiftet omvandlas Liljevalchs Hubb till att bli den medlemsdrivna ateljéföreningen GELB. Liljevalchs Hubb initierades av Liljevalchs för att vara en knutpunkt där kreativitet utforskas, utvecklas och visas upp.

Ateljéföreningen GELB, Industri- vägen 14, Solna

10

APRIL

Framför och bakom linsen

Daniel Birnbaum berättar om den fortsatta satsningen på att lyfta fram fotografi genom att presentera ett pärlband av presentationer i samlingen. Här visas bland annat nyförvärv av Andy Warhol med flera.

Auditoriet, plan 2

17

APRIL

Masterprogrammet CRAFT!

Vi åker till Konstfack och träffar Bella Rune som presenterar examinationsutställningen för Masterprogrammet CRAFT! och visar oss runt i skolans verkstäder. Bella Rune är professor i textil vid Institutionen för konsthantverk och är medlem i Moderna Museets Vännerstyrelse.

Konstfack, Telefonplan

24

APRIL

Vernissage: *Art et Liberté – Brytning, krig och surrealism i Egypten 1938–1948*

Den här Tisdagsklubben blir en vernissage exklusivt för Moderna Museets Vänner – vi blir de första som ser utställningen. Art et Liberté var ett surrealistiskt konstnär- och författarkollektiv som grundades i Kairo 1938. Gruppen försåg en rastlös generation av unga konstnärer, intellektuella och politiska aktivister med en brokig plattform för kulturell och politisk reform. Intendent Jo Widoff presenterar utställningen. Läs mer om utställningen på sid 8.

Auditoriet, plan 2

1

MAJ

Helgdag – Ingen Tisdagsklubb!

8

MAJ

Nyhängt i samlingen

Ann-Sofi Noring berättar om några av de samtida svenska och internationella konstnärskap som kommer att lyftas fram i en ny samlingspresentation under våren.

Biografen, plan 2

15

MAJ

Inför *Nathalie Djurberg & Hans Berg*

I Nathalie Djurbergs och Hans Bergs drömlika, animerade världar av objekt, musik och rörlig bild ryms både humor och svärta, och i deras lekfullt berättade fabler sätts moraliska tyngdagar ur spel. Curator Lena Essling ger oss en försmak av sommarens stora utställning som öppnar den 16 juni.

Auditoriet, plan 2

Adam Rosenkvist och Leif Engström.

Foto: Hanna Ukura

STOCKHOLM

Filmklubben

Filmklubben är platsen för film och samtal på fredagskvällar! Efter filmvisningen är Moderna Bar öppen hela kvällen med studentpris på öl.

Filmklubben: *Manifesto* (stillbild från film), 2015

9 februari kl 18
Manifesto (2015)

Julian Rosefeldt, Tyskland, 95 min. I Auditoriet. Biljetter via modernamuseet.se. För medlemmar i MMV: 45 kr (ord. pris 65 kr)

Innan filmvisningen, den 9 februari kl 17–17.30 ger intendent Matilda Olof-Ors en introduktion till utställningen *Lygia Pape: Têia 1, C. Frientrê*. Filmbaren utanför Auditoriet öppnar redan kl 17.30.

Isamarbete med Stockholms feministiska filmfestival, sthlmfilm.se. Moderna Museets Vänner kan fritt använda sitt medlemskort som festivalpass till hela Stockholms feministiska filmfestival.

2 mars kl 18
Filmvisning och fest!

Grace Jones: Bloodlight and Bami (2017)

Sophie Fiennes, Irland/Storbritannien, 115 min. I Auditoriet. Biljetter via CinemAfrica: 130 kr för filmvisning och fest. Filmbaren utanför Auditoriet öppnar redan kl 17.30.

Filmvisningen följs av ett samtal med regissören Sophie Fiennes. Därefter fest till Grace Jones ära kl 20–00 med ImOnARoof. Isamarbete med CinemAfrica, cinemafrika.se.

9 mars kl 18
Strophe, a Turning (2017)

Ellie Ga, 37 min. I Biografen. Biljetter via modernamuseet.se. För medlemmar i MMV: 45 kr (ord. pris 65 kr)

Filmvisningen följs av ett samtal med konstnären Ellie Ga. Isamarbete med Kungl. Konsthögskolan, kkh.se.

23 mars kl 18
Hélio Oiticica (2012)

César Oiticica Filho, Brasilien, 94 min. I Auditoriet. Biljetter via modernamuseet.se. För medlemmar i MMV: 45 kr (ord. pris 65 kr)

Innan filmvisningen, den 23 mars kl 17–17.30 ger intendent Matilda Olof-Ors en introduktion till utställningen *Concrete Matters*. Filmbaren utanför Auditoriet öppnar redan kl 17.30.

6 april kl 18
33 Situations (2015)

Anna Daučíková, 109 min. I Biografen. Biljetter via modernamuseet.se. För medlemmar i MMV: 45 kr (ord. pris 65 kr)

Filmvisningen följs av ett samtal med konstnären Anna Daučíková. Isamarbete med Kungl. Konsthögskolan, kkh.se.

4 maj kl 18
An Opera of the World (2017)

Manthia Diawara Portugal / USA / Mali, 70 min. I Biografen. Biljetter via modernamuseet.se. För medlemmar i MMV: 45 kr (ord. pris 65 kr)

Isamarbete med CinemAfrica, cinemafrika.se.

Besök gärna modernamuseet.se för uppdaterat program.

Varmt välkommen!

Om din och min samling

Följ med på en 30 minuters guidad visning i Moderna Museets samling. På tisdagar delar våra intendent, konstpedagoger, curatorer och konservatorer med sig av sin expertis och berättar om samlingen ur olika perspektiv. Perfekt att följa med på före MMV:s Tisdagsklubbar!

Hämta biljett till visningen i informationsdisken samma dag. Begränsat antal platser. Ingen förhandsbokning.

6 februari

kl 17.30
Jo Widoff
Om Alberto Giacometti

13 februari

kl 17.30
Anders Karnell
Den digitala ryska revolutionen

20 februari

kl 17.30
Anna Tellgren
Om Nan Goldin med vänner

27 februari

kl 17.30
Maria Morberg
Om teatralt dokumentärt fotografi

13 mars

kl 17.30
Ylva Hillström och Annika Gunnarsson
Om Harriet Löwenhielms skissböcker och dikter

27 mars

kl 17.30
Staffan Redin
Se upp för Picabia!

Om din och min samling: Francis Picabia, *Första mätet*, 1925. Beskuren.

CURATORSVISNINGAR

6 mars

kl 17.30
OEI #79
Redaktörer Jonas (J) Magnusson & Cecilia Grönberg

20 mars

kl 17.30
Concrete Matters, Intendent Matilda Olof-Ors

15 maj

kl 17.30
Art et Liberté, Utställningsassistent Olga Krzeszowicz Malmsten

Temavisningar × 5

Fördjupa dig i vår stora, rika konstsamling utifrån olika teman. Välkommen till våra fem temavisningar: De tre populära temavisningarna från förra året fortsätter:

Konstnär och kvinna 1915–2015, Foto och konst: fotobaserad konst från 1980-tal till idag och Från dada till pop.

Nytt för 2018 är temavisningarna *Rörelse i konsten från början av 1900-talet till idag* och *Collage från 1910-talet till idag*.

1 *Rörelse i konsten från början av 1900-talet till idag*

Hur har konstnärer skildrat rörelse i konsten de senaste hundra åren? Vi tittar på konstverk från olika tider som alla handlar om rörelse – allt från den fysiska till rörelser i samhället och idémässigt.

2 *Collage från 1910-talet till idag*

Collage kommer från det franska ordet collage som betyder uppklistring. Tekniken användes tidigt inom kubism, dadaism och surrealism. Ofta blandas flera tekniker och material. Vi ser verk av konstnärer i samlingen som på olika sätt arbetat med collage-tekniker. Vad kan collage vara idag?

3 *Konstnär och kvinna 1915–2015*

Känner du till Ljubov Popova? Följ med på denna visning så kommer du göra det. Visningen lyfter fram konstnärskap som genom konsthistorien inte fått den uppmärksamhet de förtjänar. Upptäck konstnärer som Hilma af Klint, Aleksandra Ekster, Atsuko Tanaka, Niki de Saint Phalle, Louise Bourgeois, Judy Chicago, Nan Goldin med flera.

4 *Foto och konst: fotobaserad konst från 1980-tal till idag*

Hör om hur fotografiet blev till konst! På 1980-talet gick de fotobaserade konstnärerna upp i storlek på bilderna och växlade ofta från svartvitt till färgfotografi. Se verk av Cindy Sherman, Anders Petersens, Nan Goldin, Francesca Woodman, Julia Peirone och Jeff Wall.

5 *Från dada till pop*

Dadarörelsen blomstrade i Paris på början av 1920-talet. Den var bland annat en reaktion på första världskrigets nationalism. Ordet "dada" valdes för att det låter som nonsens. Dada ifrågasatte normer och nytta, ville utnyttja slumpen, förnya konsten, livet och tänkandet. Vi ser Marcel Duchamps berömda readymades, Kurt Schwitters collage och Francis Picabias måleri. René Magritte banade väg för popkonsten där Andy Warhol blommade ut.

Tid och plats: Temavisningarna med våra kunniga guider kostar ingenting och du behöver inte anmäla dig i förväg. Se alla datum och tider i kalendern på modernamuseet.se

MALMÖ

PANELSAMTAL

Public Movement

Konstnärspresentation och panelsamtal i relation till *Public Movement* Sara Jordenö + Conny Karlsson Lundgren + Temi Odumosu (moderator) Se modernamuseet.se för aktuella tider

KHM × MMM

Jonathan Allen
17 april, kl 16.30

GUIDADE VISNINGAR

Att följa med på en visning med en av våra kunniga guider är ett utmärkt sätt att närma sig konsten.

Varje lördag kl 15 ger våra kunniga och engagerade guider en visning av de pågående utställningarna. Visningen pågår i cirka 45 minuter och är kostnadsfri. Antalet platser är begränsat, ingen föransmälan.

VERNISSAGE

Katarzyna Kobro och Władysław Strzemiński: Ny konst i turbulenta tider.

Vännernas timme och vernissage *Kobro & Strzemiński: Ny konst i turbulenta tider* Fredagen den 9 mars MMV-timme kl 18–19 och öppen vernissage kl 19–21. Utställningen pågår 10 mars–2 september 2018 Se hela inbjudan på sista sidan.

MEDLEMSUTFLYKT – SAVE THE DATE

Moderna Museet Malmö, Wanås Konst och Skissernas museum

Vi ordnar en härlig helg i Skåne med visningar på Moderna Museet Malmö, Skissernas museum i Lund och Wanås Konst.

Preliminärt program

Fredag 25 maj

Moderna Museet Malmö: Vännernas timme och vernissage Ernest Cole & Kemang Wa Lehulere kl 18–19. Vi får en exklusiv presentation av utställningen. Kl 19–21 är det en öppen vernissage.

Lördag 26 maj

Moderna Museet Malmö: Museichef Iris Müller-Westermann ger en visning av utställningen *Kobro & Strzemiński: Ny konst i turbulenta tider*. Skissernas museum i Lund: Vi får en visning.

Söndag 27 maj

Vi åker till Wanås Konst där vi får en visning av årets utställning *Chiharu Shiota, Katarina Löfström & Poul Gernes*. I skrivande stund är tider och priser inte helt klart. Vi återkommer med exakt program i Nyhetsbrev och på modernamuseet.se Notera datumen!

Chiharu Shiota, *First House*, 2014
Foto: Yurttas Tumer

10%

rabatt för hela sällskapet.

Kom och njut av mat och utsikt
tillsammans med dina vänner.
Varmt välkomna!

Restaurangen

MODERNA MUSEET

Tel: 08-520 236 60

info@momumat.se www.momumat.se

Gäller tom 30 maj 2018. Tag med annonsen.

BECKERS
KONSTNÄRSSTIPENDIUM
PETRA HULTMAN
27.1 – 18.3 2018

FÄRGFABRIKEN

Denna kupong ger medlemmar
i Moderna Museets Vänner

20%

rabatt i Butiken

Klipp ut och ta med kupongen.

Gäller till sista maj 2018.

Gäller vid ett köptillfälle i Butiken på Moderna
Museet i Stockholm eller Malmö (ej näthandel).
Glöm inte att ta med ditt medlemskort.
Går ej att kombinera med andra rabatter eller rea.

MODERNA MUSEET

WANÅS
KONST

Jenny Holzer, Wanås Wall, 2002.

ABUSE OF POWER
COMES AS NO SURPRISE

Som medlem i MMV får du

Fri entré till alla utställningar

Moderna Museet i Stockholm och Malmö, ArkDes, Nationalmuseum, Gripsholms Slottssamling, Wanås Konst, samt i Oslo Astrup Fearnley Museet for Moderne Kunst och samtliga av Nasjonalmuseets museer. Fri entré på Färgfabriken.

Fritt tillträde till 26 specialvisningar

ateljébesök, konstnärssamtal, föreläsningar med mera i Tisdagsklubben på Moderna Museet Stockholm.

Vernissageinbjudningar

till MMV:s exklusiva vernissager och Vännernas timme på Moderna Museet i Stockholm och Malmö.

Vårt medlemsmagasin

med artiklar, inbjudningar och förhandsinformation om utställningar och program. Utkommer med tre nr/år.

Inbjudningar till resor

med intendent från Moderna Museet som ciceroner.

Rabatt i Butiken Moderna Museet

20 % rabatt i Butiken på aktuella utställningskataloger, 10 % rabatt på konstböcker och allt annat i museets butik i Stockholm och Malmö. Dessutom specialerbjudanden.

Rabatt på restauranger & caféer

10 % rabatt hos Restaurangen & Kaffearen på Moderna Museet i Stockholm, 10 % rabatt hos Café Blom på ArkDes. 10 % rabatt hos café Njutbar på Moderna Museet Malmö. Specialerbjudanden i samband med vernissager och Tisdagsklubben. Gäller ej alkohol och juicer.

Signerade och numererade verk

Förtur att köpa MMV:s editioner, signerade och numererade verk av utställande konstnärer på Moderna Museet.

Vänskapspris på prenumerationer

Konstperspektiv – 4 nr för 175 kr (ord. pris 290 kr).
Teckna en helårsprenumeration på konstperspektiv.nu

Nyhetsbrev

Vi skickar nyhetsbrev cirka två gånger i månaden med inbjudningar, erbjudanden och information. Om du vill ha våra nyhetsbrev men inte får dem beror det på att vi inte har din e-postadress eller har en felaktig e-postadress till dig. Uppdatera genom att skicka ett mail till mmv@modernamuseet.se.

Medlemsavgifter

När det är dags att förnya ditt medlemskap skickar vi ett erbjudande om det. Du kan även förnya det i museets entrékassa eller på vår webbplats.

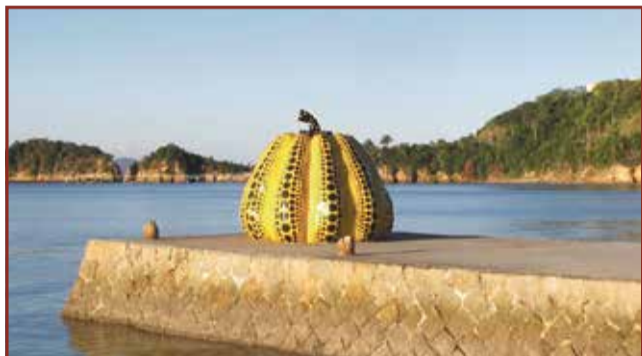
1 år 480 kr/medlem, 700 kr/par,
250 kr/medlem under 30 år
3 år 1 300 kr/medlem, 1 900 kr/par.

Ständigt medlemskap: 9 600 kr/medlem, 14 000 kr/par.
Medlemskap i Moderna Museets Vänner är en uppskattad present och du köper enkelt ditt gåvomedlemskap i entrékassan på Moderna Museet eller på vår webbplats: modernamuseet.se/mmv

Kontakta oss om du har frågor!

mmv@modernamuseet.se alt. 08-5202 3650.

Värdarna i entrékassan på Moderna Museet hjälper dig gärna också med alla slags medlemsärenden.

Unika konstresor 2018

Senegal med DakArt & jazzfestival
26 april - 7 maj, 29.800 kr

Brasilien med Sao Paulo biennalen
26 oktober - 11 november, 42.500 kr

Japan med Echigo-Tsumari triennalen
9 - 24 september, 48.500 kr

1000 kr rabatt till Moderna Museets Vänner

www.varldensresor.se
08-669 5525 info@varldensresor.se

Varldens Resor

Café Blom

10% rabatt* för Moderna Museets Vänner

*Dock ej på alkoholhaltiga drycker

ArkDes

Vännernas Vänner

ArkDes

Ung Svensk Form
8 februari – 18 mars 2018
arkdes.se

Nationalmuseum

Museibyggnaden öppnar
igen i oktober 2018 med
utställningar av konst
från samlingen.
nationalmuseum.se

Färgfabriken

Beckers
Konstnärstipendium 2018
Petra Hultman
27 januari – 18 mars
fargfabriken.se

Gripsholms Slottssamling

kungahuset.se
kungligaslotten/
gripsholmsslott

Wanås Konst

Chiharu Shiota,
Katarina Löfström &
Poul Gernes
6 maj – 4 november

Skulpturparken är öppen
alla dagar hela året kl 18–19
wanas.se

Astrup Faernley Museet

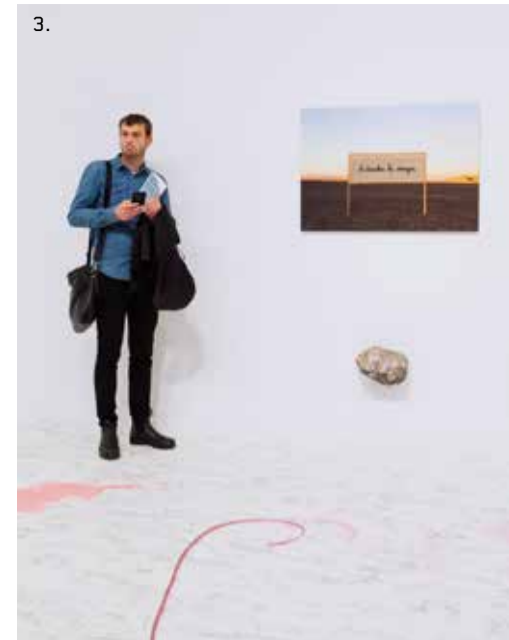
Lizzie Fitch / Ryan Trecartin
23 februari – 20 maj
afmuseet.no

Nasjonalmuseets museer

nasjonalmuseet.no

Heine Onstad

Kunstsenter
henieonstadsanatorium.no

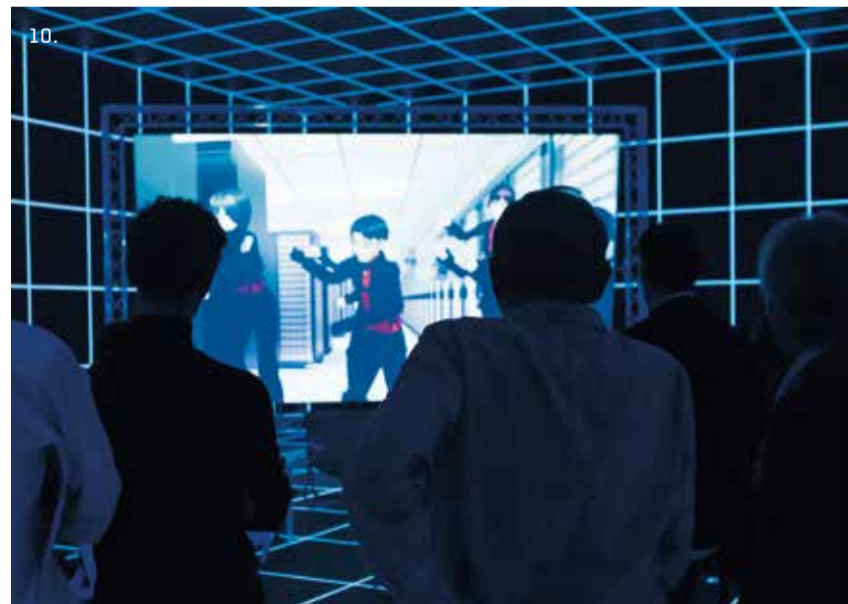
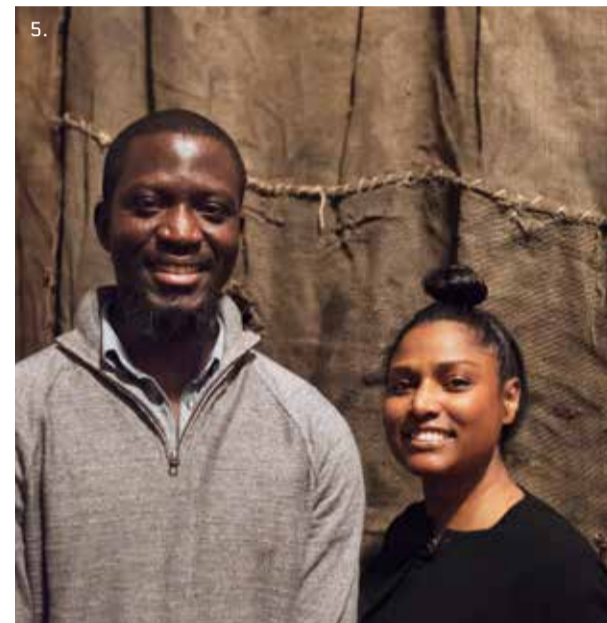

VERNISSAGE

Manipulera världen – Aktivera Öyvind Fahlström

Torsdagen den 19 oktober 2017
Curator: Fredrik Liew med
Goldin+Senneby

Foto: Hanna Ukura
Assistent: Hedvig Bergman

1. Sveta Libet, Nadia Tehran, Nikolas Ventourakis, Mari B och Axel Wibe / 2. Många provade Sondra Perrys verk *Wet and Wavy Looks – Typhon coming on for a Three Monitor Workstation*, 2016 / 3. Henrik Wretlind / 4. Miriam Ekwurtzel / 5. Ibrahim Mahama medverkande konstnär och Sanna Sevika Hansson / 6. Filippa Isaksson / 7. Terese Haglund / 8. Sara Andersson och Carl-Christian von Kauffmann / 9. Andreas Nordh / 10. Hito Steyerls verk *Factory of the Sun*, 2015

Katarzyna Kobro, *Suspended Construction (2)*, [1921–1922]
reconstruction: J. Zagrodzki, B. Utkin, 1971–1979
© Ewa Sapka-Pawliczak & Muzeum Sztuki in Łódź

Moderna Museet Malmö *Kobro & Strzemiński: Ny konst i turbulenta tider*

Välkommen på vernissage
fredagen den 9 mars kl 18–21.

Exklusiv förhandsvisning
för Moderna Museets Vänner kl 18–19.

Kl 18.15 hälsar museichef och curator Iris Müller-Westermann
välkommen och ger en introduktion till utställningen tillsammans
med co-curator Ory Dessau.

Inbjudan är personlig och gäller för två personer.
Ta med ditt medlemskort! Vi bjuder på vin.

Utställningen pågår på Moderna Museet Malmö
10 mars–2 september 2018.

Välkomna!
Moderna Museets Vänner
modernamuseet.se/mmv

MODERNA MUSEET

Lygia Clark, *Composição*, 1953
© Lygia Clark

Moderna Museet Stockholm *Concrete Matters*

Välkommen på vernissage
torsdagen den 22 februari kl 19–21.

Överintendent Daniel Birnbaum och vice museichef Ann-Sofi Noring
hälsar välkommen kl 19.30 på entréplanet. Därefter ger utställningens
curator Matilda Olof-Ors en introduktion till utställningen.
Introduktionen sänds samtidigt på storbild i Auditoriet.

Inbjudan är personlig och gäller för två personer. Du behöver inte
anmäla att du kommer men ta med ditt medlemskort! Vi bjuder på
vin och musik. Entré via huvudentrén, Exercisplan.

Utställningen pågår på Moderna Museet Stockholm. Moderna
Museet i samarbete med Colección Patricia Phelps de Cisneros.
24 februari–13 maj 2018.

Vännernas timme
Restaurangen håller specialöppet för MMV:s medlemmar före vernissagen
och erbjuder en meny till vänskapspris i Restaurangen: huvudrätt, dessert,
kaffe och ett glas vin till vänskapspris 185 kr/pers (ord. pris 229 kr). Erbjudandet
gäller kl 16–21 för dig och en vän. Antalet platser är begränsat i Restaurangen.
Ingen förhandsbokning till Restaurangen. Entré via huvudentrén, Exercisplan.
Kl 18–19 är endast Restaurangen och Butiken öppna.

Välkomna!
Moderna Museets Vänner
modernamuseet.se/mmv

MODERNA MUSEET

BLASIEHOLMEN
INVESTMENT GROUP

fumées
blanches